

Meddelande om att ytterligare stärka rättsstatsprincipen inom EU

2018/19:FPM46

Statsrådsberedningen

2019-05-07

Dokumentbeteckning

KOM(2019) 163

Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, Europeiska rådet och rådet: Att ytterligare stärka rättsstatsprincipen inom unionen - Läget idag och vägar framåt

Sammanfattning

Kommissionen har tagit fram ett meddelande som syftar till att ta vidare arbetet med att övervaka, bedöma och stärka rättsstatsprincipen inom EU. Meddelandet uppmanar därför rådet, Europaparlamentet, Europeiska rådet och medlemsstaterna samt berörda parter att komma med förslag till nästa steg i arbetet med att stärka rättsstatsprincipen. Mot bakgrund av de erfarenheter man samlat in hittills föreslår kommissionen följande tre pelare som kan bidra till att genomföra rättsstatsprincipen verksamt i EU: 1) bättre stöd till främjande av rättsstatsprincipen, 2) tydliga förebyggande insatser och 3) verkningsfull gemensam reaktion. Under respektive pelare erbjuder kommissionen en rad konkreta frågeställningar som stöd för debatten. Regeringen välkomnar meddelandet och den diskussion som initieras för att stärka rättsstatsfrågorna inom EU. Enligt EU-fördraget ska alla EU:s medlemsstater respektera EU:s gemensamma värden däribland rättsstatsprincipen. Regeringen ser dock med oro på utvecklingen på rättsstatsområdet i flera medlemsstater. Regeringen ställer sig därför positiv till att ytterligare utveckla arbetet med rättsstatens principer.

1 Förslaget

1.1 Ärendets bakgrund

I meddelandet redogör kommissionen för betydelsen av rättsstatsprincipen som enligt artikel 2 i EU-fördraget utgör ett av EU:s grundläggande värden.

Rättsstatsprincipen innebär att all offentlig makt ska utövas inom ramarna för stiftade lagar, i enlighet med demokratiska värden och grundläggande rättigheter samt styras av ett oberoende och opartiskt rättsväsende. Respekt för rättsstatens principer är av yttersta vikt för en väl fungerande inre marknad, samarbete inom rättsliga och inrikes frågor, samt för att säkerställa att nationella domare kan tillämpa EU-stiftade lagar och samverka med EU-domstolen om förhandsavgöranden.

Kommissionen beskriver i meddelandet befintliga verktyg för att stärka rättsstatsprincipen i medlemsstaterna. Artikel 7 i EU-fördraget utgör det mest omtalade, om än sparsamt använda, instrumentet som gör det möjligt för EU att ingripa vid ett allvarligt brott mot rättsstatsprincipen i ett medlemsland. Förfarandet i artikel 7 i EU-fördraget har hittills inletts i två fall: mot Polen i december 2017 och mot Ungern i september 2018. Utöver artikel 7 övervakar, utvärderar och reagerar kommissionen på hot mot rättsstatsprincipen genom ytterligare verktyg; dels inom ramen för rättsstatsramverket (FaktaPM 2013/14:FPM73), dels genom överträdelseförfaranden, den europeiska planeringsterminen, resultatavlan för rättskipningen i EU och genom samarbets- och kontrollmekanismen.

Kommissionens meddelande inbjuder Europaparlamentet, Europeiska rådet och ministerrådet samt medlemsländerna och berörda parter, inklusive rättsliga nätverk och civilsamhället, att bidra till debatten om hur rättsstatsprincipen ska stärkas inom EU och hur man kan förbättra verktygen till stöd för rättsstatsprincipen i framtiden. Baserat på dessa bidrag kommer kommissionen att presentera sina slutsatser och förslag till vägar framåt i juni.

1.2 Förslagets innehåll

Kommissionens meddelande delar in möjliga vägar framåt för stärkandet av rättsstatsprincipen i tre pelare:

- 1) främjande av rättsstatsprincipen genom bättre stöd till medlemsstaterna,
- 2) tidigt förebyggande insatser och
- 3) verkningsfull gemensam reaktion.

Under respektive pelare ställer kommissionen en rad konkreta frågeställningar som stöd för debatten.

Vad gäller att *främja rättsstatsprincipen genom bättre stöd* betonar kommissionen vikten av kunskapsfrämjande insatser om rättsstatsprincipen och praxis på nationell nivå med syftet att avhjälpa brister inom rättsstatsområdet. Detta kan exempelvis uppnås genom information till

allmänheten, gemensamma EU-strategier som främjar en rättsstatskultur inom alla institutioner, kontinuerlig samverkan med Europarådet och engagemang från civilsamhället. Kommissionen har redan föreslagit utökat stöd till civilsamhället, mediepluralism och upprättande av nätverk mellan intresseorganisationer, samt stöd till organisationer och organ inom EU som arbetar för europeiska intressen vad gäller rättvisa och rättsstatsprincipen.

Tidiga förebyggande insatser är enligt kommissionen avgörande för att bygga motståndskraft i medlemsstaternas politiska system och institutioner med syftet att motverka brister på rättsstatsområdet. Medlemsstaterna bär huvudansvaret för att bevara rättsstatligheten, men EU kan assistera i detta arbete, exempelvis genom fortlöpande dialoger för att bidra till en djupare förståelse för i vilket läge rättsstaten befinner sig och hur situationen utvecklas i medlemsländerna, samt hur en lösning på eventuella problem kan nås i ett tidigt skede. Kommissionen föreslår därför ett utökat samarbete med fokus på dialog där medlemsstater ska kunna efterfråga handlingsplaner för att bemöta brister på rättsstatsområdet.

Kommissionen förordar också en *verkningsfull gemensam reaktion* när brister på rättsstatsområdet uppdagas, då utmaningarna som rättsstaten konfronteras med ofta skiljer sig åt. Kommissionen kommer därför fortsätta att se till att EU-lagstiftning tillämpas korrekt med hjälp av överträdelseärenden. Vad gäller särskilda politikområden kan andra angreppssätt vara att föredra, såsom den mekanism som föreslås i EU:s fleråriga budgetram för att skydda EU:s ekonomiska intressen från risker vid rättsstatliga brister (FaktaPM 2017/18:FPM99). Kommissionen överväger även justeringar av samverkansformerna med rådet och Europaparlamentet, där man förordar tidig information till och stöd från dessa institutioner, samt tydliga tidsramar för dialogerna med medlemsstaterna.

1.3 Gällande svenska regler och förslagets effekt på dessa

Inte aktuellt. Meddelandet utgör inte bindande lagstiftning.

1.4 Budgetära konsekvenser / Konsekvensanalys

Inte aktuellt. Meddelandet har inte några budgetära konsekvenser.

1.5 Preliminär svensk ståndpunkt

Enligt EU-fördraget ska alla EU:s medlemsstater respektera EU:s gemensamma värden. Regeringen ser dock med oro på utvecklingen på rättsstatsområdet i flera medlemsstater. I ljuset av detta välkomnar

regeringen kommissionens meddelande och den diskussion som initieras för att stärka rättsstatsfrågorna inom EU. Regeringen ställer sig därför positiv till att ytterligare utveckla arbetet med rättsstatens principer. Det är viktigt att använda sig av de verktyg som står till buds men det är lika centralt att utvärdera och förbättra dem för att öka effektiviteten. Det är viktigt att eventuella nya verktyg tillför ett reellt mervärde. Regeringen välkomnar att kommissionen lagt ett förslag som innebär att man villkorar EU-utgifter med efterlevnad av rättsstatsprincipen. Ett annat exempel på ett framtida verktyg som skulle kunna ge ett sådant mervärde är en mekanism som inkluderar samtliga medlemsstater i en rättsstatsgranskning. Oavsett hur arbetet på rättsstatsområdet utvecklas kommer regeringen att fortsätta att vara tydlig med att EU:s grundläggande värden inte är förhandlingsbara och att alla medlemsstater måste leva upp till sina åtaganden enligt både EU:s, Europarådets och FN:s regelverk.

1.6 Medlemsstaternas ståndpunkter

Inte kända.

1.7 Institutionernas ståndpunkter

Institutionernas synpunkter är ännu inte kända.

1.8 Remissinstansernas ståndpunkter

Inte aktuellt i nuläget då meddelandet inte har sänts på remiss.

2 Förslagets förutsättningar

2.1 Rättslig grund och beslutsförfarande

Inte aktuellt.

2.2 Subsidiaritets- och proportionalitetsprincipen

Inte relevant. Meddelandet innehåller inga konkreta lagförslag.

3 Övrigt

3.1 Fortsatt behandling av ärendet

2018/19:FPM46

Kommissionen kommer att samla in synpunkter från EU:s institutioner, medlemsstater och andra berörda parter och presentera sina slutsatser och förslag i juni.

3.2 Fackuttryck/termer